

és tanulmányairól (köztük a keszthelyi és nagykanizsai diákévekről), valamint Zala megye 1848 előtti közéletének néhány érdekességéről, így például az 1843. augusztusi követválasztás eseményeiről is. Noha az élményeit évtizedekkel később papírra vető szerzőt helyenként megcsalta az emlékezete, és néhol pontatlanul emlékezett az egyes mozzanatokra, kellő kritikával kezelt visszaemlékezései tévedéseivel együtt is fontos dokumentumai, ritka becses elbeszélő forrásai Zala megye reformkori történetének.

(Galsai Kovách Ernő emlékiratának az 1843. augusztusi zalai követválasztásra vonatkozó részleteit modernizált helyesírással adjuk közre. A központozásban, a szavak egybe- és különírásában, a nagy- és kisbetűk, a hosszú és rövid magán-, illetve mássalhangzók használatában, továbbá a tulajdonnevek írásában a mai helyesírást követjük. A „cz” helyett „c”-t írtunk, az egyértelmű rövidítéseket pedig külön jelzés nélkül feloldottuk. Ugyancsak minden megjegyzés nélkül kijavítottuk a nyilvánvaló elírásokat, betűcseréket és betűkihagyásokat. (Ugyanígy végeztük el az értelemszerű, illetve teljesen egyértelmű kiegészítéseket is.) Az idegen eredetű szavakhoz, a személynevekhez és történelmi utalásokhoz magyarázó, vagy pontosító jegyzeteket fűztünk.)

Galsai Kovách Ernő: „Naplóm” című visszaemlékezése (Részlet):

Most tehát bekövetkezett a követválasztás. Mindenütt, úgy Zalában is, megkísérelte a kormány – itt is, mint kiváló liberális érzelmű vármegyében – konzervatív szellemű követválasztást létrehozni.

Ebben az irányban megnyerte a kormány Zalában gróf Festetics Lászlót,⁵ legnagyobb földbirtokost Zalában, keszthelyi és muraközi uradalmak urát, s a veszprémi püspököt,⁶ Zalában Sümeg vára és uradalom urát, és a káptalant⁷ szintén, nagybirtokost Zalában, hogy az alsó nemességet, mely Zalában igen számos volt, megnyerni a konzervatív, vagyis a nem adózók részére.

Jelszó ebben az időben a két párt közt volt az *adózók és nem adózók, a liberálisok és konzervatívok*.⁸

Természetesen, hogy az alsó nemesi osztály, vagyis a bocskoros nemesek, nem fogván fel a szabad eszmék horderejét, mely az adózó pártiak célja és intenciója⁹ volt, egyszerű anyagi szempontból inkább nem fizettek adót, mint hogy fizessenek; őket hamar meg lehetett nyerni, hogy a nemesség jövőben sem adózzék. A Zala megyei intelligens nemesség¹⁰ nagyon el volt már bízva Zala megyének tradíciós szabad szellemű nemesi osztályától, nem is jutott eszökbe, hogy a mostani követválasztásra korteskedjenek a liberális párt részére, mert azt nem is hitték volna, hogy Zalában, mely Deák Ferenc¹¹ követe által az 1839/40-es pozsonyi országgyűlésen a liberális irányban vezér szerepet játszott, s amelyben nagy büszkeségét is helyezte, a nem adózó pártnak még az árnya is előtűnnék.

Azonban gróf Festetics és a veszprémi püspök titokban nagy összeget folyósítottak a követválasztásra, és megbízták Forintos Györgyöt,¹² kisgörbői földbirtokost – az én keresztapámat – a konzervatív pártnak főkorteszvezérségével.

Az én keresztapám általában igen nyájas, barátságos, és így populáris¹³ ember lévén, ki azonban szeretett nagyobb urat játszani; anyagi érdekénél fogva hasznosnak látván ilyen nagy pénzzel rendelkező urak pártjára állni, elfogadta azoktól a megbízást, és elkezdett korteskedni a nem adózó párt részére.

Amint ezt a többi, liberális párti urak megtudták, elkezdettek mosolyogni, mert az egész megyének minden ura ezen a párton volt, kivéve Forintos Györgyöt, az egyetlen egy urat!¹⁴

Most augusztus hóra volt a követválasztás Egerszegen kitűzve,¹⁵ melyre én nagy kíváncsisággal vártam.

A követválasztás megtörtént, s valamennyi urak meglepetésére Forintos György által vezetett párt nyerte el a

In: Korall 3-4. 2001. Tavasz-Nyár 20-52. p. [különösen: 38-50. p.]

5 Festetics László gróf (1786-1846), a nagyúr, felvilágosult Festetics György gróf fia. (Festetics Lászlónak e szerepéről más forrásból nincs tudomásunk.)

6 Zichy Domokos gróf (1808-1869), 1842-től veszprémi püspök.

7 Bezeredy Miklós (1793-1885), 1839-től veszprémi kanonok.

8 Itt és a továbbiakban is a szerző kiemelését (aláhúzásait) jelezzük dőlt betűvel.

9 Szándéka, törekvése.

10 Iskolázott, művelt, hivatalviselő nemesség.

11 Deák Ferenc (1803-1876), táblabíró, 1833/1836-ban és 1839/1840-ben Zala vármegye országgyűlési követe, az utóbbi pozsonyi diétán a liberális ellenzék vezére.

12 Forintos György (1792-1857), táblabíró, 1817-től 1826-ig alszolgabíró, 1826-tól 1828-ig főszolgabíró Zala vármegye szántói járásában, 1843-ban az adózást ellenző zalai konzervatívok korteszvezére.

13 Népszerű.

14 Itt jelentősen túloz a visszaemlékező, mert valójában a hivatalviselő, tekintélyesebb nemesek között is számosan akadtak, akik nyíltan vagy titokban elleneztek az adózást, és a liberálisok ellen korteskedtek.

15 Pontatlanul emlékezik Kovách, mert a követutasítást tárgyaló közgyűlés nem augusztusban, hanem 1843. április 4-én, az első, sikertelen követválasztás pedig április 24-én történt.

nagy többséget, követnek megválasztva *Deák Ferencet* és *Kerkapoly Istvánt*,¹⁶ megyei első alispánt, természetesen *nem adózó* konzervatív utasítással,¹⁷ kik szintén a liberális pártnak is követjelöltjük voltak.

Sajátságos jelenség volt ez, midőn a két ellenpártnak ugyanazon követjelöltjük volt. Hanem ezt a konzervatív párt kényszerűségéből is tette, mert nem találtak volna úri osztálybeli embert, ki azt konzervatív utasítással elfogadta volna, másrészt Deák Ferencnek már oly hírneve volt Zalában, hogy őt mellőzni nem lehetett volna az országgyűlési követségben.

Ennél fogva a Forintos-pártiaknak is az volt a felkiáltásuk: „*Deák Ferenc a követünk, de adót nem fizetünk!*”

Természetesen, hogy a követséget konzervatív utasítással se Deák, se Kerkapoly el nem fogadván,¹⁸ új követválasztás lett kihirdetve szeptember¹⁹ hónapban.

Ez olyan meglepetés volt a Zala megyei liberális urakra, amit soha nem hittek volna, melynek nagy híre ment szét az egész országba, Zala megye szegényére, melyet Deák Ferenc vezérsége alatt első liberális vármegyének tartottak az országban.

Hanem ezennel neki is indult a korteskedés Zalában az új követválasztásra, mert ezen szegényt le kellett minden áron a megye nevééről mosni. Tehát most száz meg száz úr ment faluról falura korteskedni az egy Forintos György ellenében,²⁰ s ki lett mondva, hogy minden módot, eszközt, pénzt igénybe vegyenek az ellenpárt megbuktatására.

Minden járására a megyének pártvezéreket neveztek ki, s díszzászlókat csináltattak, és az egész pártnak egy nagy, aranyozott selyemzászlót csináltak a nők, mely több ezer forintba is került.

Így tehát minden eszközt és módot igénybe vett a szabadelvű párt a győzelemre; természetesen az egész megyei tisztikar is a pártón lévén, azok is minden hatalmi súlyukat mérlegbe vetették.

Ezen választásnak néztem én azután egész kíváncsisággal elébe, amely az abbeli várakozásnak teljes mértékben meg is felelt.

Miután előre látható volt, hogy ezen választás a legnagyobb elkeseredéssel fog véghez menni, már előre arra nézve minden óvintézkedéseket megtettek. Éspedig: a Forintos-pártiaknak táborhelyük *Ola* nevű, Egerszeg egyik külvárosában lett,²¹ a liberális pártiaknak pedig Kaszaházán²² kívül, a szántóföldeken lett egy deszkatábor elkészítve.

A választás előtti este mozgalmas volt ebben a táborban: szólt a zene, nagy tűz mellett sülték nyárson a pecsenyék, a boroshordók megcsapolva, öntötték a bort mindenki számára ingyen, aki csak, és amennyit inni akart.

Itt voltam én is egész késő estéig minden egerszegi urakkal és az atyámmal.²³

Biztonság szempontjából az egész megyei pandúrság²⁴ központosítva volt itt, és a Szala víze átjárását mindenhol őrizték, hogy éjjel a két pártbeliek össze ne találkozhassanak.²⁵

Katonaságból 2 század dragonyos²⁶ is ide lett rendelve Kőszegről. Így virradt meg a választás napja.²⁷

Először is a Forintos-pártbeliek érkeztek meg reggel a vármegyeház elé. Minden nagy korteskedés dacára elég sokan voltak, ami meglepett bennünket, és kételkedni kezdtünk, ha nem lesznek-e ismét többségben.

Erre nemsokára zeneszó hallatszott Kaszaháza felől a főutcán, és látunk díszruhában urakat elől lovagolni zászlóval, s utánok zeneszóval a népséget. Megérkezve a sok éljen közt, azonban nem voltak számosan, megközelítőleg sem a Forintos-párthoz. Erre már megijedtünk, hogy ilyen kevesen vannak, midőn a magyarázat jött, hogy ez csak a megyének egy járási, a tapolcai választók.

Ezután jött a második járás, szintén ilyen díszben és pompában; utána azután megint a harmadik és negyedik járás, amidőn láttuk örömmel, hogy máris egyforma mennyiségbe vannak a Forintos pártéval, és még két járás van hátra, mennél fogva a többség biztos.

16 Kerkapoly István (1789-1848), 1837-től Zala vármegye első alispánja, 1830-ban a megye országgyűlési követe. Kerkapolyt 1843 áprilisában még nem, csak augusztus 31-én választották meg országgyűlési követnek.

17 Zala vármegye 1843. évi követutasításait közli: „Tekintetes Karok és Rendek!” Zala megye országgyűlési követutasításai és követjelentései 1825-1848. (Zalai Gyűjtemény 56.) (Sajtó alá rendezte Molnár András) Zalaegerszeg, 2003. 190-213. p.

18 Ez Zala vármegye 1843. április 24-ei közgyűlésén történt.

19 A megismételt követválasztást 1843. augusztus 31-ére tűzték ki.

20 A liberálisok valóban rendkívüli méretekben korteskedtek, azonban Forintost is számosan segítették.

21 A konzervatívok kortestanyája a Zalaegerszegtől nyugatra elterülő Ola faluban, a szombathelyi püspöki uradalom kocsmája körül volt.

22 A Zala folyótól északra fekvő, akkor még Zalaegerszegtől különálló Kaszaháza a zalai liberálisok egyik vezérégyénisége, Zalabéri Horváth Vilmos táblabíró (1848/1849-es másodalispán) birtoka volt.

23 Galsai Kovács Vendel (1796-?), Zala megyei várnagy, a visszaemlékező apja, 1843-ban a nemesi adózás támogatója.

24 A vármegye rendfenntartó fegyveres alkalmazottai, akiknek Kovács Vendel volt a parancsnokuk.

25 A konzervatívok Olában a Zala folyó jobb-, a liberálisok pedig Kaszaházán a balpartján táboroztak.

26 A 13., Savoyai dragonyos-ezred egy osztálya (két könnyűlovas század)

27 A követválasztásra 1843. augusztus 31-én került sor.

Erre a lovas katonaság kordont húzott a két párt közt, hogy verekedést ne kezdhessenek, és megkezdődött a szavazatok összeszedése,²⁸ melynek eredménye csakugyan az lett, hogy a liberális párt lett többségben.

Erre a Forintos-pártiak dühösen neki akartak rohanni a liberálisoknak, de a katonaság, ló ló mellett, sorfalat képeztek, és azon keresztül nem tudtak áttörni, csak káromkodtak és dobálóztak a katonákon keresztül.

Ezzel tehát újra meg lettek választva Deák Ferenc és Kerkapoly István követeknek az országgyűlésre, csak hogy most már szabadelvű program utasításával.

A régi rendi magyar országgyűlésekre, vagyis amint akkor mondták, „dietára” minden vármegye nemessége két követet küldött, határozott politikai utasításokkal, amelyektől azoknak eltérni nem volt szabad.

Igazán nagyszerű látványt nyújtott egy ilyen megyei követválasztás; az urak mind magyar díszruhában öltözve, a köznemesek is, akinek módjában volt, szintén atillában, kardosan megjelenve, a bevonuláskor lóháton zászlókkal és zeneszóval jöttek elől a módosabb urak.

Fenséges látványt nyújtott ez, amit még az osztrák-német dragonyos katonák is megbámultak.

De amilyen nagyszerű és fenséges látványt nyújtottak a magyar nemzet hasonló aktusai, de sok kárt és szerencsétlenséget is hoztak a magyar nemzetre!

[...] ²⁹

Hogy az elkecseregetett két párt egymás közt vérengzést el ne kövessen, a lovas katonaság a választó nemeseket Egerszegen kívül falukig elkísérte; de alighogy Egerszegrre visszajöttek, híre jött, hogy a két párt emberei mégis összetalálkoztak, és hogy nagy verekedés van.³⁰

Erre a katonaság vágatva megint kivonult, de mire már odaért, a verekedés megtörtént, s nyolc embert agyonütöttek, igen sokat megsebeztek, és a nagy *díszzászlót*, a liberális párt büszkeségét *összetépték*.

Így szoktak általában az ilyen követválasztások megtartatni a legtöbb esetben.

Mindezeknek következtében Deák Ferenc, hírnevében magát megsértve érezvén, hogy nem sima úton, de ilyen erőszakkal kellett őt a liberális programmal megválasztani, a követséget *ismét nem fogadta el*.³¹

Eleget kérték az urak, hogy hát hiában tették mindezeket a nagy erőfeszítéseket, de ő kérhetetlen maradt, mert nagyon bántotta, hogy a megválasztásánál embervér folyt!³²

Azonban Kerkapoly István a követséget elfogadván, új választást nem rendeltek el, hanem elhatározták, hogy Zala megyét az országgyűlésen csak egy követ fogja képviselni.

Így történt ezen országra szóló nevezetes követválasztása meg Zala megyében, melyet én egész terjedelmében végig szemléltem.³³

28 A valóságban nem került sor a szavazatok összeszámolására. Batthyány Imre gróf főispán a két oldalon megjelent választói tömegek létszámának hozzávetőleges összehasonlítása után – a „látható többség” alapján – mondta ki a határozatot.

29 A kihagyott szövegrészben, visszatekintve az ország történelmére, a magyarság több évszázados megosztottságán kesergett Kovách Ernő.

30 A véres, több halálos áldozatot követelő verekedésre Zalaegerszegtől északra, Pakod és Szepetk falvak környékén került sor.

31 Lásd minderről Deák Ferenc Klauzál Gáborhoz írt, Kehidán, 1843. szeptember 3-án kelt levelét. Legutóbbi közlése: Deák Ferenc: Válogatott politikai írások és beszédek. I. 1825-1849. (Válogatta, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Molnár András) Bp., 2001. 411-424. p.

32 Deák Ferenc Zala vármegye 1843. szeptember 2-ai közgyűlésén utasította vissza (személyesen is) a vérfoltos mandátumot.

33 A visszaemlékezésből az tűnik ki, hogy Kovách Ernő csak az 1843. augusztus 31-i zalaegerszegi követválasztáson, és az azt megelőző estén a liberális kortestáborban, Kaszaházán volt jelen személyesen.